

Богомир Ж. Јеремић

Ваљево

ВЕК ИСПРЕД ВЕКА¹ – НАДЕЖДА ПЕТРОВИЋ

Анстракт: У архивској грађи из приватног власништва поч. Богомира Ж. Јеремића, историчара уметности и уваженог културног рада града Ваљева, налази се рукопис стар 45 година, написан поводом 55 година од смрти сликарке Надежде Петровић. Текст на један свеобухватан, занимљив и са доста непознатих детаља начин даје портрет познате сликарке, чије је стваралаштво прекинуо Први светски рат. Надежда Петровић је преминула у Ваљево, 1915. године, заражена opakим тифусом, док је патриотски помагала српској војсци и грађанству у Ваљевској болници из „времена смрти”.

Кључне речи: сликарка, културни радник, импресионизам, експресионизам, патриотизам, болничарка, тифус, Ваљево

ONE CENTURY IN FRONT OF HER TIME – NADEŽDA PETROVIĆ

Abstract: In the private archive material of Bogomir Ž. Jeremic, art historian who respected cultural activities of the city of Valjevo, there is 45 years old manuscript, written for the occasion of 55 years since the death of painter Nadežda Petrović. Text portraits, in a comprehensive, interesting and with a lot of unknown detail, this well-known painter, whose work ended with the beginning of the First World War. Nadežda Petrović died in Valjevo, 1915, succumbing to typhus, which she contracted while helping in Valjevo hospital treating Serbian army and township with nothing but patriotic motives in that “time of death”.

Keywords: painter, cultural worker, impressionism, expressionism, patriotism, nurse, typhus, Valjevo

Надежда Петровић се родила 1873. године у Чачку, а умрла 1915. у Ваљево. Рођена је у породици изузетно обдареној за уметност. Две њене сестре постале су сликари, једна музичар, а најмлађи брат Растко Петровић, књижевник. Њен отац Димитрије Петровић, познатији као Мита Петровић – Научни и књижевни радник – бавио се и сам сликарством и волео је да буде сликар, али због низ околности није успео, па је живео од рада у финансијској струци као чиновник. Он је написао веома интересантну књигу „Финансије установа обновљење Србије” у којој је дао драгоцене податке о установама културе у Србији 19. века.

¹Текст приредила Зорица Јеремић-Шевић

Надежда Петровић је имала пуну подршку свог оца да постане и остане сликар, а уз оца њу је помагао и Светозар Зорић, који се и сам бавио сликарством и који јој је са својом изванредном културом и познавањем сликарства био саветник, друг и помагач.

Почетак њеног сликарског рада везан је за атеље нашег великог сликара Ђорђа Крстића, ту је радила краће време. После тога одлази у Минхен на специјализацију. Била је ћак чувеног Јулијуса Ектера. Много је путовала и прошла Италију, Француску и Шпанију, а Србију је знала унакрст.

Надежда Петровић

Када се, после специјализације, вратила у земљу она почиње сликарску и публицистичку делатност. Сарадник је свих српских и многих словеначких новина и часописа, страстан критичар сликарског стваралаштва и полемичар. Изгледа да је она у то време у нас највише и најлепше говорила у улози уметника и њиховој одговорности према друштву у коме се налазе, према средини која их је створила. Истовремено је радила и као сликар и као организатор. Надежда је у Минхену упознала и словеначке импресионисте и са њима је сарађивала. Када се вратила у Београд она је ту сарадњу пренела на ширу основу и била једна од главних организатора „Опште југословенске изложбе сликарског стварања” 1904. год у Београду – једне од веома значајних културних манифестација Србије почетком 20. века. За остварење те манифестације Надежда је успела да окупи не само српске сликаре већ и хрватске и словеначке, па чак и део бугарских уметника.

Она је била и један од иницијатора стварања првих уметничких колонија, где би сликари у групама имали да крену у поједине крајеве и да тамо заједнички решавају ликовне проблеме који се буду пред њих постављали. Једну такву групу она је организовала са словеначким импресионистима који су са њом ишли у источну Србију. Доследна идеја окупљања свих Југословена, а сликара посебно, она је приредила низ изложби не само по Србији већ и у Хрватској, а исто тако и учествовала је и на излагањима у Љубљани.

Ова жена била је необичног живота и изузетног темперамента, иста каква је и у сликарству. Непосредна, снажна и темпераментна, изазивала је својим напредним сликарским стварањем буру негодовања. Колико су је волели као човека, толико је нису разумели и ценили као сликара. Скоро за цело време свог живота није добила повољну ликовну критику. Једни су тврдили да нема знања а да има талента, други обратно, али нико није признавао и једно и друго. Треба рећи да је њено сликарство било заиста толико другачије од свега што се дотле радило у Србији, да је морала изазвати такву реакцију. Тадашњој публици је готово све сметало у оном што је она радила. Сметао јој је онај невидљиви цртеж, онај недостатак цртежа, који се људима чинио као знак незнања, пошто су са академским реализмом били навикнути на коректан цртеж у једном правцу. Цртеж, онакав какав се јавио у Надеждиним сликама нису могли да схвате. Академичари су били створили један умивени колорит, врло малог регистра, где није било звонких боја, где није било јаког контраста. Надежда је снажним и смелим потезом четкице испољила један потпуно звонки колорит, што је изазвало неповерење према њеном стварању. Било да је радила фигуре или пределе Србије, ниједним ни другим није успела да загреје све. Међутим, данас се сматра не само да је она била најјача жена сликар код нас Срба, већ спада несумњиво међу највеће сликаре Србије 20. века. Не само да је била први импресиониста у Србији, већ је прешла фазу импресионизма, и у низу својих дела се везује за даље сликарско изражавање (фовистичког правца). За време боравка у Паризу 1910. и 1911. године изгледа да је излагала са чувеним сликарима Матисом и Пикасоом, као и са групом фовиста.

Њено дело сачувано је фрагментарно. Ратови који су један за другим прелазили преко Србије, уништили су велики део њених дела. Последње ствари из Париза су већином такође пропале. Од релативно малог броја сачуваних дела, доста је скица. Међутим, и оно што је и остало сачувано од њеног сликарског стваралаштва представља не само највећа дела у време импресионизма код нас. У њеном стваралаштву се посебно истичу пејзажи Србије. То су тако изванредна решења каквих је пре Надежде било мало у нашем сликарству. У пределима Србије које је сликала, осећа се огромно разумевање, брига и одговорност, истинска љубав за тло на коме је поникла.

Надежда Петровић није само била културни радник. Она је била и национални борац, борац за општељудска права – била је један од оснивача „Лиге за национална права потлачених народа”, једног од првих друштава које је устало против поробљавања малих народа, против система колонизације и експлоатације слабијих.

Када је дошло до рата 1912. год, затим 1913. и 1914. год., Надежда Петровић се налази у првим линијама. Ангажује се као болничар. Када је почела велика епидемија тифуса – пегавца 1915. год., и када је у Ваљеву умрло велики број болесника у Ваљево је из осталих крајева упућен значајан број лекара и болничара. Међу њима је била и Надежда Петровић сада као болничарка, и приликом неговања тифусара и сама се заразила и умрла те 1915. год. У окружној Ваљевској болници, у згради у којој се данас налази Историјски архив Ваљева.

Никада нећемо сазнати коју сликарску величину је изгубила Србија и светска уметничка баштина. Узалудност ратног зла описала је Београђанка, савременица Првог светског рата, Мара Раденковић у свом дневнику који се чува у Историјском архиву града Београда. „...Не могу да разумем овај велики догађај, овај страшни рат који је померио цео свет из снова, из свога мирног тока живота. Уништио је државе, градове, брда и долине; све преобразио и силно, неизмерно много људи, који би човечанству били од несумњиве користи, отерао у смрт...”²

Summary

Despite her early death, Serbian painter Nadežda Petrovic (1873-1915) has left a big mark as a painter and as a patriot. Her famous painting "Valjevo Hospital" is the most obvious proof of this. Symbols of Valjevo and Serbia in what is called "time of death, in that horrific period, from fall 1914 to spring 1915 are never to be forgotten through great painting skills of Nadežda. Her art is both interesting to ones who already know a lot about art, but also to those who are just learning about it. Her work has been preserved in fragments. Wars that have sequentially passed over Serbia, destroyed a large part of her work. Her last pieces created in Paris are also mostly destroyed. From a relatively small number of preserved works, most of it are sketches. However, what has survived of her artistic creativity represents the largest segment of impressionism in our art history. Her work is especially characteristic for landscapes of Serbia. Her excellent art solutions, have not been seen in our art before Nadežda. In her paintings, one can feel enormous understanding, caring and responsibility, true love for the soil in which she originated.

2 Историјски архив града Београда, Дневник Маре Раденковић